משנה · אחרונים · יש סדר למשנה · סדר מועד

# יש סדר למשנה על משנה סוכה

רבי ישעיה פיק ברלין

**ספריית אור ברסלב** · or-breslev.co.il

# יש סדר למשנה על משנה סוכה

רבי ישעיה פיק ברלין

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/יש-סדר-למשנה-על-משנה-סוכה/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

# תוכן העניינים

**פרק ב** ..... 4
משנה ה ..... 4
משנה ו ..... 6
משנה ט ..... 9
**פרק ג** ..... 10
משנה ד ..... 10
משנה ה ..... 11
משנה ו ..... 12
משנה ח ..... 12
**פרק ד** ..... 14
משנה ה ..... 14
משנה ז ..... 14
משנה ט ..... 17
משנה י ..... 17
**פרק ה** ..... 20
משנה ד ..... 20
משנה ז ..... 20

# פרק ב

## משנה ה

תוי"ט ד"ה **נטלו במפה כו' דר' צדוק כהן היה וכו' וכ"כ תוס' כו' ע"ש**. גם ביומא ע"ש. כתבו תוס' ד"ה נטלו במפה בשן [כ"ו ע"ב] פירש"י משום נקיות ובחנם פי' כן דר' צדוק כהן הוי כדמוכח ברכות י"ט ע"ב ובכורות ל"ו ע"א והיה אוכל על טהרת תרומה וידים שניות ופוסלין את התרומה ואפילו פחות מכביצה מקבל טומאה ע"כ. [ואולי עדיפא ליה לרש"י לפרש משום נקיות לפ"מ שחזר רש"י כמבואר תוס' שבת צ"א ע"א ובפסחים ל"ג ע"ב וס"ל לרש"י בחולין פ"ב ע"א דפחות מביצה אינו מקבל טומאה ואין כאן מקום להאריך בזה] ובחולין ק"ו ע"א אהא דמבעי הש"ס מהו לאכול במפה מי חיישינן דלמא נגע או לאו ופשיט הש"ס ת"ש וכשנתנו לר' צדוק אוכל פחות מכביצה נוטלו במפה וכו'. מאי לאו הא כביצה בעי נטילת ידים וכתבו תוס' תימא היכי מצי למימר הכי הא ע"כ בתרומה ואפי' בכביצה לא בעי נטילת ידים דהא התירו מפה לאוכלי תרומה ור"צ כהן הוי כדמוכח בפ' מי שמתו י"ט ע"ב גבי מדלגין היינו ע"ג ארונות ובפ' כל פסולי המוקדשין ל"ו ע"א גבי האי בוכרא דהוי ליה לר' צדוק ובפרק קמא דיבמות [דף ט"ו] והיה אוכל חולין על טהרת תרומה וי"ל דהוי מצי למימר ולטעמיך ע"כ. נמצא למידן לפי דעת תוס' גם ביתר מכביצה אישתרי רבי צדוק לאכול במפה וכן כתבו תוס' בסוכה כ"ז ע"א ד"ה הא כביצה בעי נ"י לאכילה ומיהו תימא דר"צ כהן היה וא"כ אפילו כביצה שרי במפה בלא נטילת ידים כדאמר שמואל התם [חולין ק"ז ע"ב] התירו מפה לאוכלי תרומה ולא התירו מפה לאוכלי טהרות ע"כ. וא"כ זה שהעיד התוי"ט וכביצה לא אישתרי במפה דחיישינן דילמא נגע כדמסיק בפ' כל הבשר כ"כ התוס'. אינו מדוקדק כל כך שהרי בחולין כתבו להדיא להיפוך ובסוכה דאסיק ביה הניחו בתימה דלמה יהיה בעי ר"צ שהוא כהן נטילה אפילו כיתר מביצה לזה אודיע מ"ש תוס' ביומא ע"ט ע"ב ד"ה הא כביצה וכו' בסוכה כ"ז ע"א פריך מינה לר' יוסף ואביי וכו' ומשני לא הא כביצה בעי נטילת ידים וברכה לא משתרי במפה דחיישינן דילמא יגע כדאמר בפ' כל הבשר [דף ק"ז] ותימא והא ר' צדוק כהן הוי ואמר בפ' כל הבשר התירו מפה לאוכלי תרומה ולא התירו לאוכלי טהרות יש לומר דלא התירו מפה אלא לאוכלי תרומה בשעת אכילת תרומה דזהירא ביה טפי אבל לא התירו לאוכלי טהרות אפילו כהנים האוכלין על טהרת תרומה והכא לאו תרומה הוי ע"כ. הרי דהחליטו תוס' דמה שאכל רבי צדוק לאו תרומה ממש הוי ולכך אם היה כביצה היה צריך נטילת ידים ולא היה שרי לאכול במפה ומיושב התימא שהניחו בסוכה כ"ז ע"א וגם אינם צריכין להדוחק גדול שכתבו בחולין ק"ז ע"א

דהוה מצי למימר ולטעמיך. ובהפלאה שבערכין ערך גבל הארכתי בענין זו בכמה ענפים היוצאים לדינא בסייעתא דשמיא:

**ואתן** תודע מה שכתבתי בתכ"ש בס"ד במה שכתבו תוס' בחולין ק"ז ע"א ראיה מספ"ק דיבמות [דף ט"ו] צריך נגר ובר נגר להולמו דביבמות ט"ו ע"ב אדרבה אם היה ישראל ניחא טפי להמעיין שם וכ"כ תוס' שם ד"ה אמר ליה ואע"ג דר' צדוק כהן הוי וכו' [ולולא דמסתפינא ה"א דהראיה מספ"ק דיבמות תלמיד אחד כתבו וגליון הוא תדע קצת דביומא ע"ט ע"ב וכן בסוכה כ"ו ע"ב נטלו במפה וכו' איתא ראיה מברכות י"ט ע"ב ומבכורים ל"ו ע"א וליתא שום זכרון ראיה מיבמות] ודע דבמס' שמחות"ב איתא אמר ר"א בר צדוק כך אמר לי אבא בשעת מיתתי קברני תחלה בבקעה ובסוף לקט עצמי ותנם בגלוסקמא בארזין ואל תלקט אתה בידך וכך עשיתי לו. וכתבתי בפרושי בס"ד הך מלתא דר"א ב"ר צדוק הביאו הרא"ש פ"ק דמועד קטן סי' י"ב וכן הטוש"ע י"ד סי' ת"ג בזה"ל אר"א ב"צ כך אמר לי אבא וכו'. ואל תלקטם אתה בידך שלא יהו בזויין בידך ע"ש. הנה לפ"מ שהחליטו תוס' עירובין מ"א ע"א יומא ע"ט ע"ב סוכה כ"ז ע"ב בחולין ק"ז ע"ב דר"א בר צדוק כהן הוי קשה טובא דא"כ מאי אריא כדי שלא יהיה בזויין שלא ילקטם הלא מדינא אסור דכהן אינו מטמא לקרובים אלא כשהוא שלם וכן קי"ל בטוש"ע י"ד סי' שע"ג סעיף ט' אין הכהן מטמא וכו' וכן המלקט עצמות אינו מטמא להם וכו' שאינו מטמא אלא לשלם ע"כ. שוב מצאתי שכתב בס' אדם וחוה בהל' אבילות נתיב כ"ח מהאי טעמא דר"א ב"צ לאו כהן הוי ע"ש ומעתה הא דאמר ר"א ב"צ ברכות י"ט ע"ב מדלגין היינו ע"ג ארונות וכן הראיה מבכורות צ"ל דתרי ראב"צ הוי מיהו כפי משמעות התוס' דחולין דדחקו אנפשייהו ולא רצו לומר דתרי הוי [אע"ג דלכאורה מהך דמס' שמחות מוכח דראב"צ אחד היה דלא היה כהן] יש לומר דהיה גירסת תוס' במס' שמחות כמו דאיתא לפנינו דליתא להך סיומא של"א יהי"ו בזויי"ן בידך. ומטעם שהיה כהן צוה לו אביו דלא ילקטם בידו לאפוקי מדעת הרב אלפ"ס דכהן מטמא על עצם מאביו. אלא כהרא"ש דמשיג עליו [עי' הלכות קטנות ד"ה לה יטמא דהשיג הרא"ש על הרי"ף דקי"ל כרב חסדא דאמר קרא לאביו בזמן שהוא שלם. עוד השיג על הרי"ף דפסק דלא כרבי יהודה ולא כאחד משארי תנאים ע"ש. ומהשגה אחרונה זו אפשר להציל הרי"ף דפסק כהאי תנא דראב"צ והיה גרסת הרי"ף כגירסת הרא"ש והטור וב"י שלא יהיו בזויין בידך וס"ל ג"כ כדעת התוס' דחדא הוי והיה כהן וא"כ מוכח דס"ל לר"א ב"צ דאי לאו משום בזיון רשאי לטמא אפילו כשהוא חסר ואין כאן מקום להאריך] וטוב מזה איכא למימר גם לפי הגרסא שהיה לפני הרא"ש והטור וב"י וס' אדם וחוה ס"ל לתוס' דאין ראיה דתרי

הוי אלא חדא וכהן הוי. ואפ"ה איצטרך ליה לאבא להזהיר לו שלא ילקטם משום בזיון דוקא. והיינו לפי דתניא לעיל במס' שמחות פ"ד הלכה ט"ז נטמא בו ביום ר' טרפון מחייב ור"ע פוטר וכתב בהל' קטנות דר"ת פוסק כר"ע והלכך כהן שנטמא כבר בטומאת קרובים אינו אסור לטמא לרחוקים אלא מדבריהם ומה"ט מותר הכהן להכניס מתו לבית הקברות ולקברו דגדול כבוד מתו שדוחה ל"ת דדבריהם ע"ש. וא"כ לולא שהזהירו היה מקום ללקט עצמות אביו כשאירע לו טומאת קרובים דבלאו הכי טמא ואז מפני כבוד אביו היה מלקט עצמותיו. ולפיכך היה ר' צדוק מזהיר לר' אלעזר ברי' אף באופן שמותר ללקט לא ילקוט בידיו משום בזיון. ואודיע עוד מ"ש בתכ"ש בס"ד על מ"ש תוס' שבועות י"ז ע"א ד"ה נזיר בקבר וכו' אתי כמ"ד בשמחות וכו' אבל למאן דשרי התם ליטמא באותו יום עצמו וכו' וכתבתי דצ"ע דאפילו ר"ע לא אמר דשרי אלא הכי מתני' במס' שמחות ר' טרפון מחייב ור"ע פוטר אבל דשרי לכתחילה לא שמענו והיאך נקטו בתוס' לשונם למאן דשרי התם ליטמא וכו'. וראיתי אחד קדוש מדבר ה"ה המחבר סדר הדורות (דף ע"ט עמוד ג') [סדר תנו"א אות א' ערך ר' אליעזר ב"ר צדוק] דוחה כל הראיות שכתבו תוס' וכתב עוד בזה"ל ובבכורות פרק פסולי המוקדשין גבי בוכרא דהוי ליה לר' צדוק פירש"י כהן הוי אין ראיה כי ישראל מותר לקנותו להשהותו עד שיפול בו מום או שניתן לו במתנה ע"כ. לא הבינותי דהא כל עיקר ששאל ר' צדוק בכורות ל"ו ע"א לר' יהושע הוי בהא דאמרי' התם דכהנים חשודים על המומין ואינם נאמנים לפיכך שאל ר"צ כלום חלקנו בין חבר לע"ה [ומי חשידנא אנא משדי בי' מומא בכוונה ככהן ע"ה. רש"י] א"כ מוכרח להדיא דהיה ר"צ כהן דאילו ישראל הוי נאמן הוא ע"ז. ומלבד זה איכא למידק עליו עוד בזה. ודי לחכימא ברמיזה:

## משנה ו

**ר' אליעזר אומר י"ד סעודות חייב אדם לאכול בסוכה אחת ביום ואחת בלילה וכו'.** הנה לפי סדר הסעודות שמתחיל בלילה הראשונה וסעודה השניה אוכל ביום ט"ו וכן סעודות אחרות זה אחר זה יש לדקדק דהוה ליה לומר י"ד סעודות חייב אדם לאכול בסוכה אחת בלילה ואחת ביום. ומהנראה דלכאורה איכא למידק עוד שהרי אי אפשר שבעה ימי הסוכות בלתי שבת והרי חייב עוד בסעודה שלישית וא"כ ט"ו סעודות בעי למיכל. ולזה צ"ל דודאי בסעודה הראשונה שחייב לאכול אפילו לדעת חכמים דפליגי כדמסיק הש"ס כ"ז ע"א מג"ש חמשה עשר מחג המצות ובהא לא קמיירי ר"א אלא רק באותן סעודות דנפקא ליה מתשבו כעין תדורו מה דירה אחת ביום ואחת בלילה אף סוכה כן [כדאיתא שם בגמרא מ"ט דר"א תשבו וכו' ולפיכך פטור אם ירדו גשמים

משא"כ בסעודת לילה הראשונה דנפקא ליה מג"ש דחמשה עשר מחג המצות דחייב אפילו בירדו גשמים כמבואר בטוש"ע ועמ"ש בסמוך בס"ד בתוי"ט ד"ה ר' אליעזר] והוי שפיר י"ד סעודות עם סעודה הג' שאוכל בשבת. ועפ"ז יש ליישב דברי המג"א סי' תקכ"ט אהא שכתב בש"ע לא נהגו לעשות בי"ט סעודה שלישית שכתב בס"ק ה' בזה"ל דלא נהגו לעשות וכו' וכן משמע בסוכה פ"ב דאין חייב לאכול אלא ב' סעודות וכו' הנה ודאי כוונת המג"א דאם יתחייב לאכול סעודה ג' בי"ט א"כ למה אמר י"ד סעודות חייב אדם לאכול בסוכה הרי איכא ט"ו סעודות מחמת סעודה השלישית שצריך לאכול ביו"ט א"ו דביו"ט אין חייב לאכול אלא ב' סעודות ואין להקשות עליו דגם לפי דבריו מי ניחא שהרי איכא שבת בינתיים ובהא כ"ע מודים שחייב בסעודה הג'. כי יתכנו כוונתו עפ"י דברי שכתבתי למעלה. מיהו להרמב"ם שהביאו הטור בשמו סי' תקכ"ט דחייב ביו"ט לאכול סעודה שלישית לא קשיא ממתני' דהכא דמוכח דפטור כדאמרן. דשפיר י"ל דס"ל להרמב"ם דר' אליעזר מילתא דפסיקא נקט דלעולם חייב בארבע עשר סעודות [לבד מסעודת לילה הראשונה] ואפילו כשחל יו"ט הראשון של חג בשבת ולא מצי ר"א למימר חמשה עשר סעודות דלא פסיקא ליה שהרי כשחל יו"ט ראשון בשבת ליכא ט"ו סעודות אלא י"ד סעודות. ומה"ט נמי אפשר לומר הא דתוי"ט בפ"ה מ"י דמעשר שני מייתי ראיה מהירושלמי ולא מייתי ממשנה דהכא מטעם שכתבתי ליישב דברי הרמב"ם:

במשנה **מי שלא אכל לילי יו"ט הראשון ישלים וכו' וכן ציין התוי"ט ד"ה מי שלא אכל לילי יו"ט הראשון וכו'**. ודע דבמשנה שבגמרא כ"ז ע"א איתא מי שלא אכל יו"ט הראשון ישלים וכו'. ומצאתי במהרש"א ד"ה תוס' בד"ה אי בעי אכיל כו' ולדבריהם גרסי' במתני' מי שלא אכל ביו"ט ראשון ישלים כו' וכן הוא בכל נוסחת המשנה הישנים אבל חדשים מקרוב באו שהגיהו מי שלא אכל בלילי יו"ט ראשון ישלים כו' ואין זה נכון לדברי התוס' דלא מהני השלמה לסעודת ליל י"ט ראשון עכ"ל:

תוי"ט ד"ה **ר' אליעזר אומר וכו' ועוד כתב הרא"ש כו' ע"ש**. פרק שלשה שאכלו סי' כ"ג. וכן מבואר בתוס' ברכות מ"ט ע"ב ד"ה אי בעי אכיל וכו'. אבל בי"ט צריך לאכול. ותימא דאמרינן בסוכה כ"ז ע"א אי בעי אכיל ואי לא בעי לא אכיל חוץ מלילה ראשונה דיליף ט"ו ט"ו מחג המצות וי"ל דהכי פירושו שאינו צריך לאכול בסוכה אם לא ירצה אבל בשביל י"ט צריך לאכול וא"ת מאי נפקא מיניה אם צריך לאכול בשביל י"ט או בשביל סוכה ומיהו אמר רבינו יהודה דנ"מ כגון שירדו גשמים ואכלו חוץ לסוכה דהשתא אם לכבוד י"ט שפיר אבל בשביל סוכה בי"ט ראשון צריך לחזור ולאכול בסוכה לאחר שיפסקו הגשמים דילפינן חמשה עשר מחג המצות אבל בשאר ימים אינו צריך

ע"כ. והרא"ש הוסיף קצת יותר באריכות וסוף דבריו הילכך נראה לרבינו יהודה דחייב אדם לאכול פת בי"ט משום שמחה משום חלקהו חציו לאכילה ועיקר אכילה הוא לחם והא דאמרינן בסוכה כ"ז ע"א מכאן ואילך רשות דאי בעי לא אכיל הכי קאמר רשות משום סוכה ולעולם חובה היא משום שמחת יו"ט וא"ת הא בהא תליא דכיון שהוא אוכל צריך שיאכל בסוכה וי"ל משכחת לה כגון שהוא מצטער מפני ירידת גשמים ואינו חייב לאכול בסוכה אבל חוץ לסוכה חייב משום שמחת יו"ט ודוקא מלילה ראשונה ואילך רשות אבל בלילה ראשונה בכל ענין חובה ואפי' יורדין גשמים חייב לאכול בסוכה דילפינן מחג המצות ע"כ. חלוק גדול יש לדעת תוס' משום רבינו יהודה שכתבו בי"ט ראשון צריך לחזור ולאכול בסוכה לאחר שיפסקו הגשמים משמע להדיא דכל זמן שהגשמים יורדים כל לילה הראשונה אינו צריך לאכול בסוכה רק אם פסקו הגשמים צריך לחזור ולאכול בלילה הראשונה אכן לדעת הרא"ש בשם רבינו יהודה אף כשהגשמים יורדין מחויב לאכול בלילה הראשונה בסוכה [ותוס' סוכה כ"ז ע"א ד"ה אי בעי וכו' כתבו בפשיטא דבכל יו"ט אין חייב לאכול והא דאמרינן בברכות מ"ט ע"ב שבתות ויו"ט לא סגי ליה דלא אכיל מתוקמי דוקא בליל יו"ט ראשון של פסח ושל סוכות ומאי דאמרינן חלקהו חציו לאכילה אפשר בבישרא וכורי ע"ש. כל דבריהם נגד מה שכתבו בברכות שהעתקתי לעיל גם הרא"ש לא הזכיר כלום מדין אכילת פת ביו"ט גם דין חיוב ליל ראשונה של סוכות אם ירדו גשמים וצ"ל דסמיך אמ"ש בברכות כפי שהעתקתי לעיל דבריו והנה בגוף הענין כבר מבואר בב"י כל הדיעות סי' תרל"ט]:

**ואדברה** נגד מלכים ולא אבוש במאי שהקשו התוס' מאי נ"מ אם צריך לאכול בשביל י"ט או בשביל סוכה. וכן קושית הרא"ש הא בהא תליא דכיון שהוא אוכל צריך שיאכל בסוכה. הלא טובא נ"מ ולא תלי' הא בהא דהא קי"ל כביצה וביצה בכלל מותר לאכול חוץ לסוכה וא"כ סעודת יו"ט דסגי בכזית פת מותר לאכלו חוץ לסוכה אבל משום סוכה מחויב לאכול בליל הראשונה דוקא בסוכה וכזה יותר איכא למידק במ"ש הרא"ש בברכות הנ"ל בתחלת דבריו בזה"ל. משמע הכא דביו"ט לא סגיא דלא אכיל פת דבר שצריך לברך אחריו בה"מ וכו' וקשה דבפ"ב דסוכה וכו' ורבנן דאמרי אין לדבר קצבה וכו' אף סוכה אי בעי אכיל ואי בעי לא אכיל ועל כרחך היינו לא אכיל פת כלל דאי אכיל חייב לאכול בסוכה וכו'. ולא זכיתי להבין דהא ודאי בשאר ימי החג אפשר לו לצאת משום י"ט באכילה עד כביצה דמותר לאכול חוץ לסוכה פת כשיעור הזה והוא דבר שצריך לברך אחריו בה"מ [ובכן לדינא צ"ע מנ"ל הא דקי"ל דבלילה ראשונה שמחוייב לאכול דוקא בסוכה אפי' כשירדו גשמים דילמא כשירדו גשמים אפי' בלילה ראשונה

משום דמצטער פטור מצד דתשבו כעין תדורו. והא דאיצטריך ג"ש ט"ו ט"ו מחג המצות היינו להודיע דמחויב לאכול בלילה ראשונה בסוכה אפי' כשאינו רוצה לאכול רק כזית (דמשום חובת יו"ט רשאי לאכול אותו כזית בביתו) אפ"ה מפני הג"ש ט"ו ט"ו מחג המצות מחויב לאכול אותו כזית דוקא בסוכה] וכבר דברתי בזה עם גדולים חקרי לב ולא מצאו כל אנשי חיל ישוב הגון. ואולי אפשר לומר דס"ל דהואיל שחל עליו החיוב לאכול הוי דינו כסעודת שבת דקי"ל ביצה ל"ד ע"ב ומבואר יותר בפסחים ק"ה ע"א שבת קבעה נפשה דאמר רב כשם שהשבת קובעת למעשר וכו' ופירש"י אפי' אכילת עראי דשבת חשובה קבע וכו' ולשון הרשב"ם אכילת עראי דשבת חשובה קבע משום דהוי עונג אפי' מסעודה כל שהו דידה קבע הוא וע"ש בהרא"ש כי האריך ביתר בביאור מעתה י"ל דוקא בחה"מ שרי אכילת עראי חוץ לסוכה משא"כ בי"ט ראשון אסור דעראי חשובה קבע. ברם מסתימת כל הראשונים ואחרונים דכתבו דעד כביצה שרי לאכול חוץ לסוכה ולא חלקו בין י"ט לחוה"מ משמע דאין חילוק [ואפי' בלילה ראשונה שרי באכילת עראי חוץ לסוכה] ועדיין צריך תלמוד:

## משנה ט

תוי"ט ד"ה **עושה סוכתו קבע וכו'. ולשון מעלן שכתב הר"ב ע' במ"ח פ"ד כו' ע"ש.** כוונתו רצויה על מ"ש לקמן ד"ה מוריד את הכלים לפי שרובן עושין סוכותיהן בראש גגין כו' ודע דז"ל רש"י שבת קנ"ד ע"ב ד"ה שתים ביד אדם וכו' כל כניסה דסוכה נקיט בלשון עליי' במסכת סוכה לפי שרובן עושין סוכותיהן בראש גגין דבכמה דוכתין תנן בה הכי אין מטריחין אותו לעלות [סוכה כ"ט בברייתא] אמר להם העלום לסוכה [משנה דסוכה כ"ו ע"ב] אבל מוריד הוא את הכלים [משנה סוכה מ"ח ע"א] וכן הרבה עכ"ל ונעלם ממני דעת התוי"ט למה החריש עד בואו למקום הזה ולא כתב פי' זה לעיל מ"ה פ"ב על הא דאיתא שם ואמרו העלום לסוכה וכו' וכמו שפירש"י ואולי דשם אין לדקדק בכך דשפיר אפשר לומר דלר"י בן זכאי ולרבן גמליאל היו סוכותיהן בראש גגותיהן משא"כ במשנה דהכא דמדבר על הסתם כמו גבי מעלן וכן גבי מוריד הוא את הכלים דמיירי בענין הנהוג ברוב בני אדם צריכין אנו לומר ולפרש בהכרח כדפירש"י. ובמאי שכתב רש"י ראיה דתנן אין מטריחין אותו לעלות יש לדקדק דעזב תחלת הברייתא דתנא היה אוכל בסוכה וכו' וירד אין מטריחין אותו לעלות והיה לו לדקדק ממלת וירד ובעי טעמא:

תוי"ט ד"ה **משתסרח וכו' ונ"ל שהוא מלה ארמית כדמתרגם אשר העוה עבדך [שמואל ב' י"ט כ] די סרח עבדך וכו' ע"ש** ונעלם ממני שלא הביא תרגום על התורה מה חטאתי [בראשית ל"א ל"ו] מה סורחני. עוד שם מ' א'. חטאו. סרחו וכהנה רבות:

# פרק ג

## משנה ד

תוי"ט ד"ה **שלשה הדסים וכו' וכתבו התוס' כו' ע"ש.** בהפלאה שבערכין ערך תרג ובמיני תרגימא כתבתי בס"ד דברים המתקבלים ע"ש:

תוי"ט ד"ה **אתרוג** שנאמר פרי עץ הדר ודרשו חכמים הדר באילן משנה לשנה וכו' ע"ש. ולכאורה בעי טעמא שהתוי"ט בטעם זה בחר וברח מטעמא דאיתמר ריש הסוגיא ל"ה. ת"ר פרי עץ הדר עץ שטעם עצו ופריו שוה הוי אומר זה אתרוג. ודע דגם הטור סי' תרמ"ח כתב פרי עץ הדר דרשו חכמים הדר באילן משנה לשנה והיינו אתרוג ע"כ. וזה ילפותא של ר' אבוה דמפרש ג"כ למילתיה כרבי כמבואר בפירש"י ד"ה הדר והיא היא דרבי אלא במשמעותא פליגי מר דריש ליה לשון דירה ומר דריש לי' לשון דיר ע"כ. ובזה ניחא זהו דמפסיק במימרא דר' אבוה בין גדולי התנאים [מיהו אכתי איכא למידק דהקדים רבי לבן עזאי שהיה זמן רב קודם כי היה תלמיד חבר של ר' עקיבא והארכתי במקום אחר בס"ד] גם בענין זה קשה קצת אם העיקר ילפותא ממלת הדר שדר באילן משנה לשנה הוי אומר זה אתרוג א"כ קושית התוס' דלעיל ל"ד ע"ב ד"ה ענף וכו' וא"ת נימא פרי עץ הדר שלשה וכו'. במקומה עומדת [ואין לומר כתירוצם לעיל דמדרשא דעץ דרשינן שטעם עצו ופריו שוין ואין כאן מקום להאריך בזה] ומעתה נראה דהתוי"ט העתיק פה ונטה אחר דברי הטור. ברם על הטור שלא הלך בדרכי אביו בזה צ"ע כי הרי"ף וכן הרא"ש לא הזכירו שום טעם אלא הילפותא דעצו ופריו שוין וזהו אתרוג ואימא פלפלין לא אפשר היכי ליעבד וכו' ע"ש:

**וראיתי** בלבוש שכתב בזה"ל פרי עץ הדר דרשו חז"ל מדכתיב עץ הדר ולא כתב פרי הדר פרושי פרי הדר בעצמו דהיינו שעומד באילן משנה לשנה וזו אתרוג מכל מקום אין לשון הדר יוצא מידי פשוטו דמשמעו הדר ממש אם אינו ממש הדר פסול הלכך יבש פסול וכו' עכ"ל. הנה בפירושו של הלבוש נחה ושקטה הקושיא של תוס' שזכרתי למעלה מיהו יש לדקדק דמשמע לכאורה לעיל ל"א ע"ב דרבי יהודה דלא בעי הדר ופריך הש"ס והא כתיב הדר ומשני הדר באילנו משנה לשנה משמע להדיא דאם דרשינן הדר להדר באילנו אין שום ראיה שיהיה יבש פסול מטעם שאינו בנוי והדר. ואולי יש לומר דרב יהודה דס"ל פסחים פ"ו ע"ב יש אם למסורת ולא דרש אם למקרא לפיכך ס"ל הַדָר אבל לדידן דדרשינן שניהם במקום שאינם מכחישים זה את זה כמבואר תוס' סוכה ו' ע"ב ותוס' סנהדרין ד' ע"ב ובשאר דוכתי ולפיכך דרשינן נמי אם למקרא הָדָר וכן המסורת הַדָר מלשון דירה. וע"פ הדברים האלה נוכל ליישב הא דנקט הש"ס לעיל ל"א ע"ב לר'

יהודה דוקא הדר באילנו משנה לשנה ולא נקט דרשות אחרות כמ"ש תוס' שם בד"ה דבר וכו' לדקדק בזה ע"ש די"ל דלדרשא אל תקרא הדר אלא הדיר שאמר רבי וצריכין הוספת יו"ד. וכן לבן עזאי. צריך שינוי גדול לקרות במקום הדר אידור [או הידור גירסת הערוך שהעתקתי בתכ"ש] בהא אפשר בין ר' יהודה ובין רבנן דאין מקרא יוצא מידי פשוטו כדכתיב בלי שום הוספה אבל לדרשת ר' אבוה אתווין דדין כאתווין דדין רק שנשתנה בניקוד לזה ס"ל לר' יהודה דלא דרשינן אלא המסורת:

## משנה ה

תוי"ט ד"ה **של תרומה טהורה לא יטול. פי' הרמב"ם כמ"ד מפני שמכשירו לקבל טומאה וכו'**. הנה גם בחיבורו פ"ח מה' לולב דין ב' כתב בזה"ל אתרוג של תרומה טהורה ושל מעשר שני בירושלים לא יטול שמא יכשירו לטומאה וכו' וכתב הכ"מ ופוסק רבינו כדברי האומר בגמרא שטעם לא יטול הוא מפני שמכשירו לטומאה ר"ל שע"י נטילתו בא לשומו במים עם הלולב ויוכשר ע"כ. והוי יודע דבסוגיא ל"ה ע"ב איתא ושל תרומה טהורה לא יטול פליגי בה רבי אמי ורבי אסי חד אמר מפני שמכשיר וחד אמר מפני שמפסידה. הגם דלא מיכרעי הילכתא היכא [ואף אם היה כלל מיוחד היכי דפליגי ר' אמי ור' אסי הילכתא כמאן אכתי הכא דחד אמר כך וחד אמר כך ודאי לא ידענו הלכה כמי] מ"מ פסק הרמב"ם שפיר מפני שמכשירה דהוי לחומרא ע"פ מסקנת הש"ס דאיכא בינייהו כגון שקרא עליו שם חוץ מקליפתה החיצונה למ"ד מפני שמכשירה איכא ואסור [משא"כ למ"ד מפני שמפסידה שרי לטול]. מיהו אכתי איכא למידק דהא ודאי מצינו להיפך כגון שכבר הוכשר [עי' תוס' ד"ה מפני וכו'] דלמ"ד מפני שמכשירה מותר ליטול שהרי כבר הוכשר ולמ"ד מפני שמפסידה אסורה. וא"כ למה השמיט הרמב"ם הך טעמא שמפסידו הלא באופן היכי שכבר הוכשר הוי טעמא שמפסידו לחומרא וטעמא שמכשירו לקולא ומצוה ליישב. וקצת אפשר לומר שהוכיח הרמב"ם מדלא אמר הש"ס נמי הך איכא בינייהו ואף די"ל דחדא מתרתי נקט עמ"ש תוס' (ב"ק ל"ג ע"א ד"ה הקדישו) מ"מ עדיפא הו"ל לש"ס למינקט א"ב במילתא דשכיחי ורגיל שכבר הוכשר מלומר דא"ב כגון שקרא עליה שם חוץ מקליפתה דזה מילתא דלא שכיחי לכן נראה דהיא הנותנת דס"ל לש"ס למ"ד מפני שמכשירו גזרינן נמי היכי שכבר הוכשר אטו לא הוכשר כבר ובכל ענין גזרו חכמים בתרומה ובמע"ש בלא פלוג דלא יטול. ותדע דע"כ גזרו בלא פלוג [יבמות ק"ז ע"א כתובות נ"ב ע"ב ב"מ נ"ג ע"ב] דאי לאו הכי קשה רק אמר ומאי בינייהו הלא א"ב כשלא נתן הלולב במים [אמנם דינא הוא דצריך דוקא ליתנו במים] או שניגב הלולב או שנוטלו בסודר דשרי לרבא לקמן ל"ז ע"א אבל אם גזרו בלא פלוג

אתי הכל שפיר ולהכי לא מצי הש"ס רק האכ"ב דשרי למ"ד מפני שמפסידו כגון שקרא עליה שם חוץ מקליפתה חיצונה וכו' דבמילתא דלא שכיחי כה"ג לא גזרו חכמים ולא אסרו ליטול אם אירע שקרא עליה שם חוץ מקליפתה וכו'. ובענין הפירושים של רש"י ותוס' שהביאם התוי"ט. שרש"י כתב בזה"ל ד"ה שמכשיר לקבל טומאה דאמרינן במתני' וכו' והתוס' כתבו בזה"ל ד"ה מפני שמכשיר וכו' וכשנוטלו נוטפין מימיו על האתרוג נראה ע"פ פלוגתא שבין הרקנטי ובין חסיד אשכנזי שהביאה הב"י בסי' תרנ"א והעתיקו הט"ז ס"ק י"ד דחסיד אשכנז לא היה מחבר האתרוג ללולב והרקנטי ס"ל דצריך לחבר האתרוג ללולב. והנה רש"י ס"ל כרקנטי ולהכי פי' כשנוגע באתרוג הוכשר אבל תוס' ס"ל כחסיד אשכנזי. אכן מ"ש הכ"מ שהעתקתי למעלה שע"י נטילתו בא לשומו במים עם הלולב ויוכשר. בחר לו טעם חדש לא כרש"י ולא כתוס' קצת חידוש הוא. ובפרט איהו שפסק בש"ע סי' תרנ"א סעי' י"א דצריך לחברם יחד כדעת הרקנטי בפשיטות הו"ל לפרש כרש"י:

## משנה ו

**והירוק ככרתי**. עי' מזה מ"ש תוס' לעיל ל"א ע"ב ד"ה הירוק וכו' ותוס' חולין מ"ז ע"ב ד"ה אלא וכו':

## משנה ח

הר"ב ד"ה במינו **היו אוגדין וכו' ואנן קי"ל דלולב אין צריך אגד וכו' ע"ש**. מיהו אע"ג דאין צריך אגד מ"מ פסקינן בטוש"ע א"ח סי' תרנ"א דמצוה לאגוד בקשר גמור וכו' והיינו לפי מסקנת הש"ס בסוכה י"א ע"ב ול"ג ע"א ובמנחות כ"ז ע"א דאפי' רבנן דפליגי עלה דר' יהודה וס"ל א"צ מ"מ מצוה לאוגדם משום ואנוהו התנאה לפניו במצות. וראיתי להתעורר בענין אגודת הלולב עם הערבה והדס. ראיתי רבים וכן שלימים וכשירים בישראל נוהגין לכרוך [בעלה אחת תלושה מן לולב] סביב סביב הג' מינים ותוחבין אח"כ ראש הכרך תוך העגול הכרוך ובלתי ספק יצא זה להם ממ"ש הרמ"א בהג"ה סי' תרנ"א בזה"ל יש מי שכתבו לעשות הקשר בדרך אחר שכורכין סביבות וכו'. איברא לא דקדקנו היטב אלא נראה דמצוה מן המובחר כמ"ש המחבר ומצוה לאגדם בקשר גמור דהיינו ב' קשרים זה על זה משום נוי וגם דעת הרמ"א ודאי הכי הוא תדע מדלא כתב ההג"ה ויש מי שכתבו וכו' שכורכין סביבות וכו' אהך מילתא שכתב המחבר ומצוה לאגדם וכו' דהיינו ב' קשרים וכו' אלא איחר לכתוב הגה"ה על מ"ש המחבר אם לא אגדו מבע"י או שהותר אגודה א"א לאוגדו ביו"ט בקשר גמור אלא עונבו. ע"כ. ומדאיחר הרמ"א לכתוב הכא ההג"ה ויש מי שכתבו לעשות הקשר בדרך אחר שכורכין וכו'. ש"מ

דכוונת הרמ"א למי שהותר אגודה ביי"ט או לא אגדו מערב יו"ט. דיש מי שכתבו לעשות וכו' והכוונה בזה שלא לענבו ביו"ט כמ"ש המחבר אלא לעשות הקשר בדרך אחר וכו'. הגם דעניבה בשבת ומכ"ש ביו"ט שרי כמשמעות הש"ס וטוש"ע סי' שי"ז סעי' ה' אפ"ה דעת החולקין דעדיפא טפי לעשות הקשר בדרך אחר. עוד אפשר ליתן טעם לשבח ומיושב בזה הא דהשמיט הטור בסי' תרנ"א הך דעניבא אלא כתב בזה"ל ואם לא אגדו מאתמול או שהותר אגודו ביו"ט אי אפשר לאגדו בקשר גמור אלא אוגדו כאגודה של ירק שכורך האגודה מסביב ותוחב ראש אגודה לתוכה בלא קשירה ע"כ וצ"ע שהשמיט הטור לתקנתא דעניבה שמפורש בש"ס ל"ג ע"ב ולדעת הטור בסי' שי"ז דעניבה שרי. לכן נראה דיש לומר ע"פ מנהג שכתב הראב"י הביאו הב"י בזה"ל אנן נהגינן לקשרו פעם אחת ושוב מתעגל וכורכו סביב סביב ומתוך כך מהודק יפה כאילו קשרום בשני ראשי האגד ב' פעמים. ע"כ. והנה ע"פ מנהג זה ודאי דאם הותר אוגדו ביי"ט עדיף לעשות קשר האחד כפי המנהג. וא"כ שוב אסור לעשות עניבה לדעת המרדכי הביאו המג"א ומפורש יותר בביאור בט"ז סי' שי"ז סק"ז דבאין עשוי להתיר כגון בלולב אסור לעשות עניבה כדאיכא קשר אחד וגם האגור ס"ל הכי ע"ש. ובכוונה רצויה זו בדעת הרמ"א יתיישב ג"כ זה שסיים בהגה"ה (טור) כי כן האמת שהטור כתב הכי כמו שהעתקתי לעיל לשונו ואם לא אגדו מאתמול וכו'. ולזה התחיל בהגה"ה ויש מי שכתב וכו' כלומר שהוא דעת הטור. אחר כתבי זה מצאתי בעטרת זקנים אות קטן א' טור הגה"ה על זה טעות סופר הוא אדרבה בטור לא משמע הכי אלא ב"י בשם המרדכי הוא ובחול קמיירי וכו' ע"כ הנה כל הרואה בב"י יראה דז"ל כתב המרדכי בשם רא"מ צריך שיאגדם שני קשרים זה על זה דתניא וכו' וראב"י כתב אנן נהגינן לקשר פעם אחת ושוב מתעגל וכו' ע"ש הרי דברי הרמ"א דלא כרא"מ ודלא כראב"י אבל לפ"מ שכתבתי בכוונת הרמ"א עולה יפה מ"ש טור וכדאמרן. ואם אמנם גברא רבה שדי ביה נרגא הוא המג"א שכתב סק"ג וכן נוהגין אפילו בחול [ד"מ] ע"כ אמרתי אביט אחר דרכיו של משה בחיבורו ד"מ וראיתי כי בא קטן א' אחר דברי ראב"י הנ"ל כתב בזה"ל וכן אנו נוהגין אף בחול וכו'. הנה משמעות לשונו דקאי אמנהג של ראב"י לעשות עכ"פ קשר אחד [הגם דדברי ד"מ שסיים דלא כטור לקמן דמשמע דוקא ביו"ט דאסור לעשות קשר גמור יש לקשור בכה"ג ע"כ. צע"ק]. סוף דבר לא ידעתי טעם למנהג שזכרתי בתחלת הענין. ויתכן לעשות כמבואר בהמחבר וגם הרמ"א מודה גם רש"י ל"ג ע"ב ד"ה ופליג וכו' כתב בזה"ל שמעינן מהכא דבעינן בלולב קשר גמור שיקשור שני ראשי האגוד והאוגדן כאגודה של ירק לאו אגוד

הוא וכו' ובכן בחול טוב הדבר. וכל מאן דגמיר וסבר. כמ"ש רש"י והמחבר. וביו"ט יש לעשות כמ"ש הרמ"א והטור אבי כל בני עבר:

## פרק ד

### משנה ה

**ר' יהודה אומר אני והו הושיעה נא.** הנה בפי' הר"ב וכן הרמב"ם בפירושו לא כתבו הילכתא כמאן וסתמא כפירושו דהלכה כת"ק וכ"כ הרמב"ם בחיבורו פ"ד מהל' לולב דין כ"ג בכל יום ויום מקיפין את המזבח בלוליביהן בידיהן פעם אחת ואומרים אנא ה' הושיעה נא וכו' וכבר נהגו ישראל בכל המקומות להניח תיבה באמצע בית הכנסת ומקיפין אותה בכל יום כדרך שהיו מקיפין את המזבח זכר למקדש. וכתב הכ"מ בכל יום ויום כו' משנה כלשונה דף מ"ה ע"א וכת"ק והמנהג שהזכיר רבינו פשוט הוא ע"כ. ואחר הרצאת דברים אלו נעלם ממני מנהגנו ומבואר ג"כ בלבוש או"ח סי' תר"ס סעיף ב' ונוהגים להקיף המגדל פעם אחת וכו' ואומרים אני והו הושיעה נא וכו' עכ"ל. וכן יסד הפייטן בפייט הושענא של שבת חוה"מ כהושעת יקב מחצביך סובבים ברעננה רוננים אני והו הושיעה נא וכן יסד בפיוט של יום שני המזבח בכפות וערבות באתי לסובבנהו היות בהם ערבות אני והו הושיעה נא. ובעי טעמא שבקת רבנן ועביד כיחידאי [ובטור סי' תר"ס הביא המשנה כצורתה פלוגתא דת"ק ור' יהודה ולא הכריע]. ולכאורה קצת איכא למימר דנשתרבב המנהג מדעת רב צמח גאון דפסק בכל מקום כר"י נגד סתמא דת"ק אמנם כבר מחו לי' מאה עוכלא בעוכלא. ותמצא במ"ש בס"ד משמיה דהרא"ש מ"ב פ"ב דפאה והארכתי שם. ולכן שפיר פסק נמי הרמב"ם ואומרים אנא ה' הושיעה נא ואשר על כן עודנה צ"ע:

### משנה ז

תוי"ט ד"ה **מיד התינוקות שומטים וכו' לגזל דדבריהם כת"ק דר' יהודה וכו'**. הרואה במשנה ח' פ"ה דגיטין יראה כי לא נזכר שם ר' יהודה לגמרי ובאין ספק טעות איתרמי וצ"ל בדברי התוי"ט כת"ק דר' יוסי [הנזכר במשנה דגיטין] ברם אכתי דברי מד"ז התוי"ט נעלמים ממני שהרי מדבריו של הרב מברטנורא שכתב בזה"ל ואין בדבר משום גזל שכך נהגו משום שמחה. מוכח להדיא דאי לאו משום שמחה נהגו הכי הוי השומט וחוטף מיד התינוקות עובר משום גזל. והנה במשנה שבגיטין הנזכר זה תוארה מציאת חרש שוטה וקטן יש בהן גזל מפני דרכי שלום ר' יוסי אומר גזל גמור [ומפרש הש"ס גיטין ס"א ע"א ובב"מ י"ב ע"א ובשבועות מ"א ע"א דר' יוסי מחמיר טפי מת"ק דאלו

לת"ק אינו אלא מפני דרכי שלום ובחטף אחר מיד הקטן אין מוציאין הבית דין מידו אבל ר' יוסי דאמר גזל גמור מדבריהם ומוציאין הב"ד מיד החוטף הרי מבורר דלר' יוסי הוי גזל גמור טפי מדעת הת"ק] וא"כ לא הבנתי מ"ש מד"ז התוי"ט ז"ל כתב הרב וכו' כת"ק דר' יוסי וכו' אדרבה לר' יוסי עצמו ניחא טפי. אך דע נא דלכאורה ע"כ כוונת הרב שכתב משום גזל היינו מפני דרכי שלום כת"ק דליכא למימר דכוונתו גזל גמור כר' יוסי שהרי הר"ב אומר כן בגיטין במשנה שזכרנו דאין הלכה כר' יוסי. ולפ"ז יש לתקן דברי מד"ז התוי"ט בשליחת יד דלית ביה חסרון כל כך. ולומר דכך צ"ל ר"ל גזל מפני דרכי שלום כת"ק דר' יוסי וכו'. ואגב יתכן דמ"ש רש"י [שהעתיקו ג"כ התוי"ט] בפי' המשנה דהכא דף מ"ה ע"א ד"ה ואוכלין אתרוגיהן של תינוקות ואין בדבר לא משום גזל ולא משום דרכי שלום שכך נהגו מחמת שמחה ע"כ. כי לא רצה רש"י למעייל א"ע בפלוגתא וכתב עפ"י דעת שניהם דהיינו דעת של ר' יוסי וגם הדעת של הת"ק. איברא בגוף הדמיון דמדמה התוי"ט ענין דהכא דאתרוגיהן לענין דמציאת חש"ו דגיטין לא זכיתי להבין הדמיון לקוצר דעתי ורעיון. שהרי בגיטין ענינו במה שמצא הקטן דרך מציאות בעצמו ואין דעת אחרת מקנה אותו ומפני שאין לקטן זכיה לנפשיה מן התורה איפלגי הת"ק ור' יוסי אי הוי רק מפני דרכי שלום ואין מוציאין בבית דין. ור' יוסי ס"ל דאע"ג שהיא מדרבנן החמירו חכמים בתקנתן כגזל גמור להוציא בדיינין עי' רש"י ב"מ י"ב ע"א ד"ה ונפקא מיני וכו' משא"כ הכא גבי אתרוגיהן של קטנים דניתן להם מאביהם על דרך דתנן במשנה מ"ב ע"א קטן היודע לנענע אביו לוקח לו לולב בכדי לחנכו וא"כ הוי גזל מן התורה שהאתרוג שייך לאביו של קטן [וגם אם האב נתן במתנה לבנו הקטן זכה בו הקטן מן התורה דדעת אחרת מקנה אותו ועי' תוס' סנהדרין ס"ח ע"ב ד"ה קטן וכו' וכ"כ עוד בשאר דוכתי] ובכן לולא דברי התוי"ט ה"א ברור דגזל גמור הוי מן התורה רק משום שמחה הותר הדבר ולא לבד דאיסור גזל פקעה אלא אפי' מפני דרכי שלום שע"י החטיפה יתקוטטו אבות להדדי וגדול השלום ועכ"פ היה מצד הראוי שחכמים יאסרו מעשות כדבר הזה מפני השמחה התירו פרושים את הדבר. ובזה עולה כוונת רש"י ותוס' שנקטו בלשונם לאו משום גזל ולא משום דרכי שלום כלומר דאיסור גזל וגם דרכי שלום בטלים הם בשביל שעושין כך משום שמחה. וכן נראה ממ"ש תוס' ד"ה מיד תינוקות וכו' ואין בדבר גזל ולא משום דרכי שלום אלא שכך נהגו בו מחמת שמחה ויש ללמוד מכאן לאותן בחורים וכו' וקורעין בגדו של חבירו או מקלקל סוסו שהן פטורין שכך נהגו מחמת שמחת חתן וכו' ע"כ ולסברת ודמיון מד"ז התוי"ט היכי מדמו לבחורים שקורעין וכו' או מקלקל וכו' דהוי מזיק בידים וחייבים מן התורה לשלם שיהיו

פטורים מחמת שעושים כן דרך שמחה למתני' דהכא מיד התינוקות וכו' דאינו אלא מדבריהם ולא מדאורייתא. אע"כ דס"ל לתוס' דהוי גזל גמור מן התורה להחוטף האתרוג מיד הקטן. מטעם דאמרן דגוף האתרוג שייך לאבי הקטן [או להקטן בעצמו מצד דעת אחרת וכשנזכר לעיל]. וגדולה מזה נתבאר. בדרכי משה או"ח סי' תרצ"ה באורך דגם בלאו דלא תגזול ממש אינם חוששין לו בפורים שעושין כן מחמת שמחה. וכ"כ הרמ"א בהג"ה ש"ע ח"מ סוף סי' שע"ח בזה"ל בחורים הרוכבים לקראת חתן וכלה והזיקו זה את זה ממון חבירו דרך שמחה ושחוק וכן בשאר דבר שמחה הואיל ונהגו כן פטורין (מרדכי סוף פ' הישן ותוס' והרא"ש ואגודה פרק לולב וערבה) עכ"ל. והואיל ואתא לידן. יש בדבר היוצא לדון. דמה שנסתייע מתוס' לכאורה אדרבה מתוס' שזכרתי למעלה דוק לאידך גיסא שהרי בתירוצם השנית שכתבו דחו לפי' הראשון מכח קושיא מהא דלא קאמר בש"ס דתינוקות אין דגדולים לא. ובחרו תוס' דרך נכונה בעיניהם דמתני' לא איירי כלל שיחטפו מידן של תינוקות ע"ש הרי דס"ל לתוס' דאפי' בדרך שמחה אסורה משום גזל. גם מה שנסתייע הרמ"א מהרא"ש. הרואה בהרא"ש יראה בעליל דגם הרא"ש דוחה בשתי ידים והוסיף להקשות בתרתי על פירושא דגדולים חוטפין מיד הקטנים. והחליט בזה"ל ונ"ל דמתני' לא איירי כלל שחטפו הגדולים מיד הקטנים וכו' ע"ש. ובכן לכאורה פליאה מהרמ"א שהביא לעדות התוס' והרא"ש והמה עידי סתירה ומתנגדיים. והנה ספר אגודה אין בנמצא אתי להעמיק בו. אמנם במרדכי שנסתייע ממנו הרמ"א עיינתי בו כי לא הביא המרדכי אלא פירושא הראשונה שכתבו רש"י בפי' המשנה אשר הביאו תוס' הנ"ל. ולכאורה איכא למידק דלמה לא השגיח על קושיות תוס' והרא"ש שזכרתי לעיל. ואולי משום דראה וידע המרדכי מכל אשר נעשה בפי' רש"י בסוגיא דסוכה מ"ו ע"ב ד"ה מיד תינוקות שומטין בשביעי קאי במתני' ויש מפרשים מיד התינוקות וכו' התינוקות שומטין וכו' ואין נראה דאמרי' בב"ר מעשה בחסיד אחד וכו' כדתנן תמן מיד התינוקות וכו' אלמא דגדולים שמטו ליה מיד התינוקות עכ"ל רש"י ע"ש. הרי דמן המדרש מוכח כפי' הראשון דגדולים חוטפין ולכך הביא המרדכי הך דבחורים ההולכים לקראת חתן וכו' להלכה. ברם שיטת התוס' והרא"ש אתיא כפי מה דקי"ל דאין למדין מן המדרשות בפרט היכי דש"ס חולק [כמו שהארכתי בס"ד בחיבורי הלזה בתוי"ט פ"ה מ"ד דברכות גבי ואם הבטחתו שנושא את כפיו וכו'] והנה בענין דהכא מכח קושיות שהקשו התוס' והרא"ש הוכיחו תוס' ורא"ש לדעתם דש"ס שלנו חולק על מדרש רבה. ולפיכך לדידהו חייבים הבחורים לשלם כל מה שהזיקו וישמח בחור בילדותו וידע כי

על כל אלה יבא במשפט אם יזיק אף מתוך שמחה. ועכ"פ דעת הרמ"א להלכה. צריך נגר על ככה. והמסבירו ישא ברכה:

## משנה ט

**ניסוך המים וכו' מחזקת שלשת לוגין היה ממלא מן השילוח** והר"ב פי' תחלה מן השילוח הוא מעין וכו' ואח"כ פי' מחזקת ג' לוגין זהו פחות שבנסכים וכו' וכן פירש"י ולא ידעתי למה מהפכים הסדר דתנן במשנה:

## משנה י

תוי"ט ד"ה **המגולין פסולין לגבי המזבח ומסקינן בגמ' משום הקריבהו נא לפחתיך כו' ע"ש**. במשנה שבגמ' מ"ח ע"א נשפכה נתגלתה היה ממלא מים מן הכיור שהיין והמים פסולין לגבי מזבח. ובפסקא נ' ע"א נשפכה או נתגלתה [והיינו כגירסת המשנה שבמשניות ודלא כמשב"ג לעיל דחסר מלת או] כו' ואמאי ליעבר במסננת לימא מתני' דלא כר' נחמיה דתניא מסננת יש בו משום גילוי אמר רב נחמיה אימתי בזמן וכו' אבל וכו' אין בה משום גילוי וכו' אפילו תימא ר' נחמיה וכו' הקריבהו נא לפחתיך וגו' ע"כ. חזינן דלא מסיק הש"ס הטעם של הקריבהו נא לפחתיך אלא לשיטת ר' נחמיה אבל לקושטא דמלתא דלא קי"ל כר' נחמיה כמבואר ברמב"ם פי"א מהל' שמירת הנפש דין י"ד וכן בטור י"ד סי' קט"ז שכתבו להדיא כת"ק דמסננת יש בו משום גילוי וכתב בכ"מ ובב"י דידוע הלכה כת"ק ע"כ. וגם הר"ב בפ"ח דתרומות מ"ד כתב דאין הלכה כר' נחמיה ואליבא דת"ק הטעם דמשנה שהיין והמים המגולין פסולין לגבי המזבח ובין להמקשן ובין להמתרץ שניהם שווין וס"ל להמתרץ טעמא שסבר המקשן. ושוב אין אנו צריכין לאוקמי משום הקריבהו נא לפחתיך אמנם בעיקר הטעם כתב רש"י לעיל במשנה והעתיקו התוס' לעיל מ"ח ע"ב ד"ה שהיין והמים מגולין פסולין לגבי מזבח שמא שתה בהן נחש והארס מעורב במים ונמצא שאינו מנסך מים כשיעור שהרי הארס משלים לשיעורן כך פי' בקונטרס ויתכן פי' זה למאי דסלקא דעתיה מעיקרא בגמ' דפריך ונעבריהו במסננת אבל לפי המסקנא מפרשינן משום הקריבהו נא לפחתיך ע"כ. אכן מדלא כתב רש"י כדרכו ברוב המקומות קא סלקא דעתיה דהיינו טעמא דשמא שתה נחש והארס מעורב בהן ונמצא שאינו מנסך מים כשיעור וכו' משמע דרש"י עצמו מפרש טעם זה גם למסקנא דקי"ל כת"ק ואין לחלק בטעמיה. אלא עדיפא לומר הטעם שכבר הסכים סתמא דגמ' דאמר לימא מתני' דלא כר' נחמיה וכו'. ובחדושי בס"ד הארכתי דלפי הסוגיא בב"ק קט"ו ע"ב דהיכי דטרקו מודה ר' נחמיה ע"ש. וברש"י. וא"כ היכי קאמר וליעבר במסננת וגם בשאר קושיא ופרוקי כתבתי ואין כאן מקומו רק את זה

לא אכסה האי דמצוה לעמוד עליו מ"ט נקט הש"ס ברייתא דמסננת וכו' ולא הביא משנה מפורשת תרומות פ"ח מ"ז משמרת של יין אסורה משום גלוי ר' נחמיה מתיר ע"כ [ואם את נפשך לומר דיש לחלק בין משמרת למסננת. עיי' בדרישה ופרישה סי' קט"ז. מ"מ ה"ל לומר וליעבד במשמרת דתנן משמרת של יין וכו'] ולכאורה אמרתי דלא בעי לדקדק דמתני' דלא כר' נחמיה בלחוד דבזה אין נפקותא כל כך גם אם דלא אתיא מתני' כר' נחמיה ולפיכך לחזק הקושיא מייתי הש"ס ברייתא דאמר ר' נחמיה אימתי בזמן וכו' וס"ל להך מקשה כל היכי דאיתמר אימתי לפרש הוא בא [עיין סנהדרין כ"ה ע"א ובשאר דוכתי] א"כ מתני' דלא כמאן. עכ"פ הר"ב שלא כתב שום טעם אלא כתב סתמא שהמים והיין מגולין פסולין למזבח וכן הרמב"ם ובפירושו ובחיבורו לא זכר שום טעם לדבר. משמע להדיא דס"ל דטעמא דפסול למזבח ידוע ומפורש שכתבו כבר דגילוי אסור להדיוט וא"כ פשיטא דאסור לגבוה מקרא ממשקה ישראל מן המותר לישראל אפי' שה הבא מן האפר אי מוקצה דאורייתא אסור להקריבו לקרבן תמיד בשבת מכח קרא ממשקה ישראל כמבואר בפסחים מ"ח ע"א:

**שוב** הראני רב חביבי הרב הגדול מוהר"ר וואלף אייגר שכוונתי ב"ה אל האמת כי טעם הזה מבואר בירושלמי. ולכן חובה עלי להעתיק לשון הירושלמי ופי' הגאון קרבן העדה. סוף פ"ד דסוכה זה תוארו. היין בעי מימר עבר והביא כשר [סברוהו למימר שאם עבר והביא מים או יין המגולין ע"ג המזבח כשר ומתני' דתנא שהמים והיין מגולין פסולין איירי לכתחילה] תנא ר"י דרומייא קומי ר' יונה שהמים והיין המגולין פסולין מעל גבי המזבח מ"ט ושה אחד מן הצאן מן המאתים ממשקה ישראל מדבר שהוא מותר לישראל [וכיון דמקרא אסור אפילו בדיעבד נמי אסור] עד כדון מים [הוא דאסור מקרא ממשקה ישראל אלא יין מ"ט אסור הא אפשר לעברי' במסננת והארס של נחש צף למעלה ואין הגילוי אוסרתו וכדתנן בפ"ח משמרת של יין אין בו משום גילוי וממתני' משמע דוקא יין מהני משמרת אבל למים לא מדנקט משמרת של יין ולא נקט סתמא משמרת אין בו גילוי אלא ודאי כדפרישית] אמר ר"ש המשמח אלקים ואנשים [רישא דקרא ויאמר להם הגפן החדלתי תירושי המשמח אלקים ואנשים ואע"ג דעבריה במסננת אינו משמח אנשים שמתייראים לשתות ממנו אולי נשתייר בו מארס נחש הילכך אף יין מגולין שעברן במסננת אין מקריבין לגבי המזבח] ע"כ לשון הירושלמי והפי' של קה"ע שמתי בין חצאי ארחי כדי שיהיה מסודר לפני הקורא משכיל וגם מפני שאין הירושלמי ופירושו קה"ע מצוי לכל לכן העתקתיו אות באות. והיה זה לאות. דהירושלמי דמוכרח לתי' השני ליתן טעם ביין המגולה שהוא פסול משום המשמח אלקים ואנשים. היינו

דרצונו לאוקמי גם כר' נחמיה כמו שהרצון בזה גם בתלמודא דילן. אבל ע"פ ההלכה כת"ק וליתא לדר' נחמיה שפיר עבדו הרמב"ם והר"ב וסתמא כפירושא דפסול מטעם שאסור להדיוט מדאורייתא דחמירי סכנתא מאיסורא וא"כ ממשקה ישראל ידעינן דלגבוה אסורה וכמבואר ג"כ בירושלמי בתירוץ הראשון טעם דמשקה ישראל במים וביין. ומן הירושלמי איכא למידק מ"ש תוס' חולין ק"מ ע"א ד"ה למעוטי צפרי וכו' דלא ממעטינן ממשקה ישראל אלא דומיא דערלה וכלאי הכרם שלא היה להם שעת הכושר וכו'. הלא מן הירושלמי דהכא חזינן דמים ויין שנתגלה אע"ג שהי' להם שעת הכושר אסורין ממשקה ישראל. וכן משמע מתוס' מנחות ו' ע"א ד"ה כתב וכו' דע"י תלתא קראי מסקינן דאין לחלק וע"ש בתמורה כ"ט ע"א דבנעבד אף שהי' לו שעת הכושר ילפינן ממשקה ישראל. וכן מוכח מסוגיא פסחים מ"ח ע"א דאי הוי מוקצה דאורייתא הוי אסרי' מקרא דמשקה ישראל אע"ג דמוקצה היה לו שעת הכושר גם מלשון הברייתא דהתם מוכח כן. ובכן עד אקח מועד בס"ד דברי תוס' בחולין ק"מ ע"א שזכרתי צריכין אצלי תלמוד:

**גם** הפי' של קה"ע אמלת יין דאיתמר בירושלמי והוכיח כדי לברר פרושו דדוקא יין מהני סינון ממשנה דפ"ח דתניא משמרת של יין אין בו משום גילוי וכו' הנה כיסה ולא גילה לעיני הקורא לאיזה פ"ח נתכוין. ובאין ספק נשמט מהדפוס דתרומה כי שם בפ"ח מ"ז איתא בזה"ל המשמרת של יין אסורה משום גילוי ר' נחמיה מתיר ע"כ. הנה מלבד שלפי פרושו העיקר חסר ומסננת מאן דכר שמיה אלא ביותר מזה לא הבינותי שהרי בברייתא דמייתי סוכה נ' ע"א מסננת יש בו משום גילוי וכו' וקתני סתמא [ובזה ה"א ליישב דמייתי הש"ס הברייתא מסננת ולא המשנה דמשמרת דפ"ח דתרומות דבעי הש"ס לאקשויי מלתא דשוויה לתרוייהו על מים ויין. וממשנה דתרומות לא מצי להקשות אלא איין וכל דברי הגאון של הק"ע דמדבריו מבואר שסובר דמים עב יותר מיין דלפיכך ליין מהני סינון והארס שהוא עב יותר צף מלמעלה ע"ג כלי הסינון אבל במים לא מהני סינון דגם הארס עובר בתוכו. וכ"כ הגאון קה"ע לעיל במשנה [ניסוך המים וכו' כמין שני חוטמין דקין א' מעובה ואחד מידק] בזה"ל אחד מהנקבים מעובה והוא אותו של מים ואחד דק אותו של יין שיהיו שניהם כלים בבת אחת שהיין ממהרין לצאת יותר מן המים עכ"ל. והיינו לדעת הירושלמי עצמו דמפרש להך מתני' בדרך הזה להדיא ע"ש. אבל לפום גמ' ערוכה דילן סוכה מ"ח ע"ב דאי להדיא חמרא סמיך [עבה. רש"י] מיא קליש וכ"כ רש"י והר"ב בפי' המשנה ט' פ"ד דסוכה וכל הסוגיא מ"ח ופירש"י מורה דיין עב יותר מן המים והשתא אדרבה דבמשנה פ"ח דתרומות דנקט משמרת יין לרבותא נקט

יין וכ"ש מים [דאין בו משום גילוי לדעת ר' נחמיה דמתיר. וגם לת"ק כמעט נוכל לומר דדוקא יין אסורים משום גילוי אבל במים מודה [דהוא דק ויכול לסננו מיהו האמת יורה דרכו ברייתא דמייתי בסוכה נ' ע"א דתניא מסננת יש בו משום גילוי וכו' בסתמא ולא קא מחלק בין מים ליין מוכח דשניהם שווין] עוד נתעלם ממני הלכה זו שפי' קה"ע אהא ממשקה ישראל מדבר שהוא מותר לישראל וכיון דמקרא אסור אפי' בדיעבד נמי אסור. ע"כ. ולא ידעתי טעם לדבר הלא בקדשי' בעינן תרי קראי לעבר ובחד קרא אמרי' רק למצוה. תדע שהרי לריש לקיש זבחים ל"ד אפי' בקר וצאן אינו אלא למצוה ודיעבד אם הקריב קרבנו ממין חי' נמי יצא ונהי דאיתותב התם דאיתנהו תרי קראי לעכב ע"ש מ"מ הכי ביין דשופטים המשמח אלקים ואנשים דפסול דקשה מנ"ל אפילו דיעבד. איברא לכאורה צ"ל דקים להו לש"ס דממשקה ישראל אף לעיכובא אתי דאלת"ה ק' סוגיא דמנחות ויותר סוגיא דתמורה כ"ט ע"א דאלמא קרא דנעבד וקרא דטריפה אתי לארוי' לעיכובא ועדיין צ"ע בהסכמת הפנאי לטובה:

## פרק ה

### משנה ד

בהר"ב ד"ה **דברי שירות ותשבחות אלו ואלו אומרים וכו' ומי שחטא ונמחל לו כו' ע"ש**. קיצר במובן ובברייתא בגמ' יש מהן אומרים וכו' אלו ואלו אומרים אשרי מי שלא חטא ומי שחטא ישוב וימחול לו ע"כ. ודע דבתוספתא פ"ד איתא לכל זה בסיגנון אחר קצת ע"ש:

### משנה ז

תוי"ט ד"ה **מלפני' וכו' ושני דראש השנה כו' ע"ש**. לא הבינותי דהא כל עיקר שכל המשמרות שוות היינו הואיל וצריכין להקדים ביאתן וכו' וכן נמי הואיל ולא יכלו ללכת כמבואר בפי' הר"ב. וע"ע משנה הסמוכה חל להיות וכו' וא"כ ר"ה מאן דכר שמיה דהא ודאי בר"ה אין חיוב עליהם לעלות לרגל וכן מורין תחלת דברי המשנה בג'ם בשנה וכו' ופירש רש"י בשלשה רגלים: